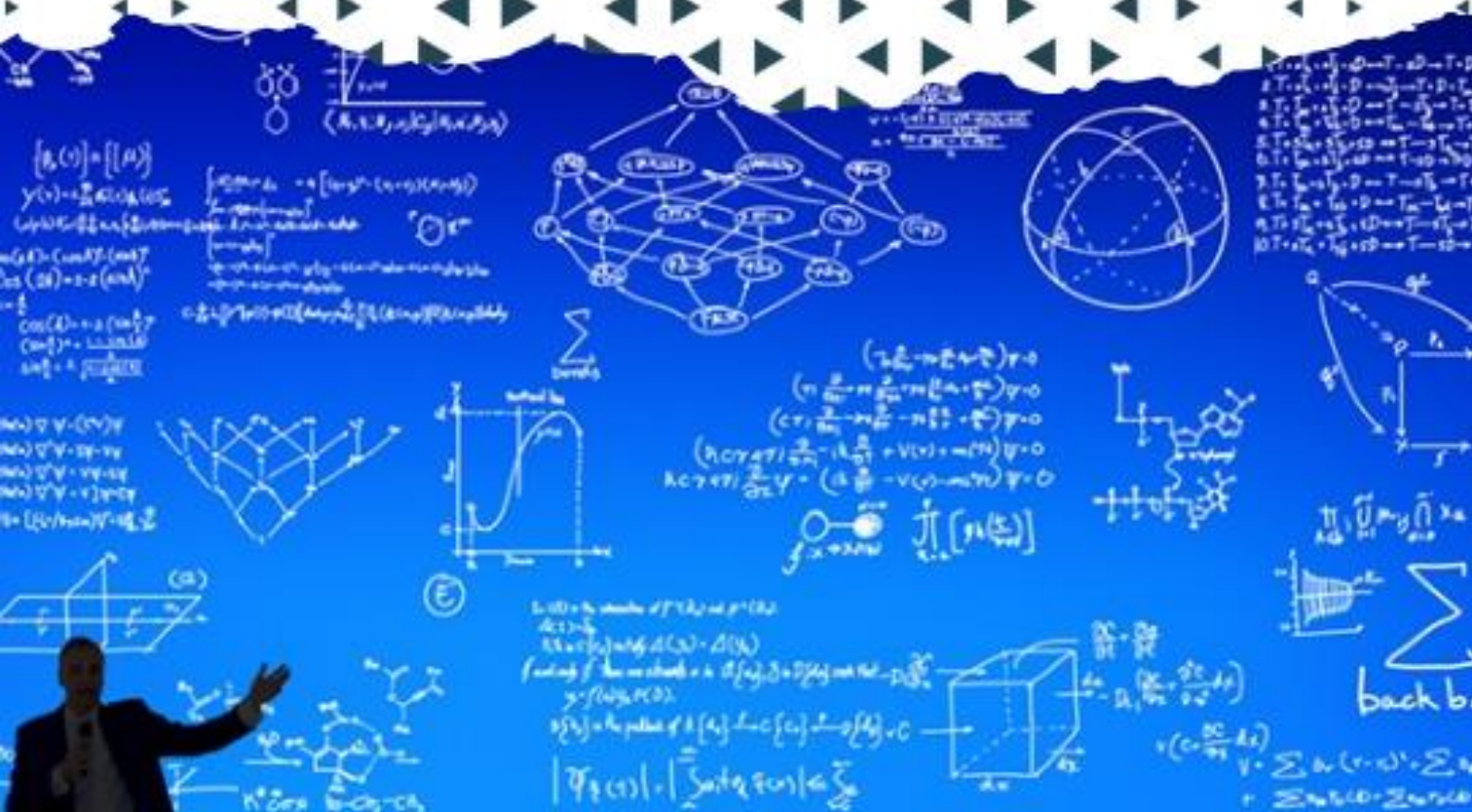

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar doi

zenodo

OpenAIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2025

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 3-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

XALQARO FOND BOZORIDA OPERATSIYALAR**Anvarov Nozimjon Maxsudbek o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Andijon fakulteti

"Mutaxassislik, ijtimoiy -gumanitar

va aniq fanlar" kafedrası katta o'qtuvchisi

nozimanvarov40@gamil.com Tel:(+99897)-988-22-77**Rustamov Faxriyor Ikrom o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Andijon fakulteti

"Moliya va moliyaviy texnologiyalar"

yo'nalishii 4-bosqich talabasi

asilbekomonog123@gmail.com Tel:(+99891)-145-20-40

Annotatsiya Ushbu maqolada xalqaro fond bozorida amalga oshiriladigan asosiy operatsiyalar, ularning turlari, ishtirokchilari hamda moliyaviy barqarorlikka ta'siri tahlil qilinadi. 2025-yilga kelib, global fond bozorlari kapitalizatsiyasi 120 trillion AQSh dollariga yetdi. Fond bozorida aksiyalar, obligatsiyalar, valyuta va derivativlar bilan bog'liq bitimlar hajmi oshib, investorlar faolligi sezilarli darajada kuchaydi. Maqolada shuningdek, O'zbekistonning xalqaro fond bozoriga integratsiyalashuvi va milliy kapital bozorining rivojlanish istiqbollari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Xalqaro fond bozori, Kapital oqimlari, Aksiya, Obligatsiya, Derivativ, Investitsiya, Moliyaviy integratsiya, Qimmatli qog'ozlar, Likvidlik, Global iqtisodiyot.

Аннотация В статье рассматриваются основные операции, проводимые на международном фондовом рынке, их виды, участники и влияние на финансовую устойчивость. По состоянию на 2025 год капитализация мировых фондовых рынков достигла 120 триллионов долларов США. Объем сделок с акциями, облигациями, валютами и деривативами значительно увеличился. В работе также анализируется интеграция Узбекистана в международный фондовый рынок и перспективы развития национального рынка капитала.

Ключевые слова: Международный фондовый рынок, Потоки капитала, Акции, Облигации, Деривативы, Инвестиции, Финансовая интеграция, Ценные бумаги, Ликвидность, Глобальная экономика.

Abstract This article analyzes the main operations conducted in the international capital market, their types, participants, and their impact on financial stability. By 2025, the global stock market capitalization reached USD 120 trillion. The volume of transactions in shares, bonds, currencies, and derivatives increased significantly, indicating growing investor activity. The paper also discusses Uzbekistan's integration into the international capital market and the development prospects of its domestic capital market.

Keywords: International capital market, Capital flows, Stocks, Bonds, Derivatives, Investment, Financial integration, Securities, Liquidity, Global economy.

Kirish. Xalqaro fond bozori — bu turli mamlakatlardagi moliyaviy institutlar va investorlar o'rtasida aktivlar, aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlar bilan olib boriladigan operatsiyalarning yig'indisidir. Ushbu bozor global iqtisodiyotda muhim o'rin tutadi, chunki u investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Tезisning maqsadi xalqaro fond bozoridagi operatsiyalarni o'rganish, ularning ahamiyatini ta'kidlash va amaliyotdagi muammolarni ko'rsatishdir.

So'nggi yillarda xalqaro fond bozorlari global moliyaviy tizimning asosiy tarkibiy qismiga aylandi. **Jahon banki (2025)** ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil yakunida dunyo fond bozorlari umumiy kapitalizatsiyasi **120 trillion AQSh dollariga** yetib, bu global YAIMning qariyb 140 foizini tashkil etdi. Fond bozorlari orqali kapitalning erkin harakati, korxona va davlatlar uchun qo'shimcha moliyalashtirish manbalari yaratilmoqda. Xalqaro fond bozorining faoliyati investorlar, emitentlar, brokerlar, dilerlar va regulyatorlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik asosida shakllanadi. Aksiya va obligatsiyalar bilan bir qatorda, 2020-yillardan boshlab **derivativlar (f'yuchers, optsiya, svoplar)** bozori ham kengaydi. **IMF (2024)** hisobotiga ko'ra, global derivativlar bozorining qiymati **1,2 kvadrillion dollardan oshgan**, bu moliya tizimidagi eng yirik segmentlardan biridir. O'zbekiston ham so'nggi yillarda xalqaro kapital bozorlariga chiqish siyosatini faol olib bormoqda. 2025-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston hukumati xalqaro obligatsiyalar ("Eurobond") emissiyasini 3,5 milliard dollargacha oshirdi, birja ishtirokchilari soni esa 1200 dan ortdi. Bu holat milliy kapital bozorining jadal rivojlanayotganini, hamda mamlakat iqtisodiyotining global moliyaviy tizim bilan integratsiyalashayotganini ko'rsatadi.

Xalqaro fond bozorining mohiyati va tarkibi

Xalqaro fond bozori turli xil moliyaviy instrumentlarni o'z ichiga oladi. Ularning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Aksiyalar: Kompaniyalarning egasi bo'lish huquqini beruvchi moliyaviy instrumentlar. Aksiyalar orqali investorlar kompaniya foydasidan ulush olishadi. Masalan, Apple yoki Tesla kabi yirik kompaniyalarning aksiyalari.

Obligatsiyalar: Mulkni egallamagan holda qarz berish huquqini beruvchi instrumentlar. Obligatsiyalar davlat yoki xususiy sektor tomonidan chiqariladi va ma'lum muddat ichida foiz to'lovi bilan birga qaytarilishi kutiladi.

Mutual fondlar: Investorlar tomonidan birlashtirilgan mablag'lar asosida faoliyat yurituvchi fondlar. Bu fondlar professional menejment orqali diversifikatsiya qilingan investitsiyalarni amalga oshiradi.

Xalqaro fond bozorlari quyidagi segmentlardan iborat:

- **Birja bozori** – aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar bilan rasmiy savdo amalga oshiriladigan maydon (masalan, NYSE, LSE, TSE).¹⁰
- **Birjadan tashqari (OTC) bozor** – ikki tomonlama kelishuv asosida derivativlar, svoplar yoki opsiyonlar bilan bitimlar tuziladigan tizim.
- **Derivativlar bozori** – kelajakdagi narxlar o'zgarishiga qarshi sug'urta vazifasini bajaruvchi moliyaviy instrumentlar bozoridir.
- **Valyuta bozori bilan integratsiyalashgan fond segmentlari**, bu yerda xalqaro kapital oqimlari transchegaraviy operatsiyalar orqali harakat qiladi.

1-jadval

Global fond bozorlari kapitalizatsiyasi (2023–2025-yillar):

Mamlakat / mintaq	2023 (trln \$)	2024 (trln \$)	2025 (trln \$)	O'sish (%)
AQSh	46.2	49.5	52.0	+12.5
Xitoy	11.8	12.7	13.4	+13.6
Yaponiya	6.0	6.3	6.7	+11.6
Yevropa Ittifoqi	8.4	8.8	9.2	+9.5
Boshqa davlatlar	36.1	38.1	39.0	+8.0

Xalqaro fond bozorining yirik ishtirokchilari bo'yicha kapitalizatsiya o'sish dinamikasi¹¹

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, AQSh fond bozori hali ham jahon kapital bozorining eng yirik segmenti hisoblanadi – 2025-yilda u umumiy hajmning 43 foizini tashkil etdi. Xitoy va Yevropa Ittifoqi bozorlarida esa barqaror, ammo nisbatan past o'sish kuzatilmoqda.¹² Boshqa davlatlar, jumladan Janubi-Sharqiy Osiyo va Markaziy Osiyoda o'sish sur'ati tezroq, bu esa yangi rivojlanayotgan fond bozorlarining shakllanayotganini ko'rsatadi.

Xalqaro fond bozorida amalga oshiriladigan operatsiyalar

Xalqaro fond bozori faoliyati turli moliyaviy operatsiyalarni o'z ichiga oladi. Ular quyidagi asosiy yo'nalishlarga bo'linadi:

1. **Birlamchi operatsiyalar (Primary market operations)** – yangi aksiyalar va obligatsiyalar chiqarish orqali kapital jalb qilish. Misol uchun, 2025-yilda global IPO (birlamchi aksiyalar joylashtirish) hajmi 410 milliard dollarga yetdi.¹³
2. **Ikkilamchi operatsiyalar (Secondary market operations)** – ilgari chiqarilgan qimmatli qog'ozlarning birjalarda qayta sotilishi.

¹⁰ OECD. (2023). *Stock Exchange Infrastructure and Market Development*.

¹¹ (Manba: World Federation of Exchanges, 2025)

¹² Deloitte. (2025). *Global Investment Trends 2025*.

¹³ PwC. (2024). *IPO Watch Global 2024*.

Bu bozorning likvidligini ta'minlaydi va investorlar uchun chiqish mexanizmini yaratadi.

3. **Derivativ operatsiyalar** – f'yuchers, opsiya va svop shartnomalari orqali risklarni boshqarish.

IMF (2024) ma'lumotiga ko'ra, derivativlar bozori hajmi 1,2 kvadrillion dollardan oshgan.

4. **Kross-valyuta svoplari va obligatsiyalar bilan spekulativ bitimlar** – bu xalqaro investorlarga risk diversifikatsiyasi va yuqori daromad olish imkonini beradi.

Fond bozorida operatsiyalarni amalga oshiruvchi asosiy ishtirokchilar:

- **Emitentlar** – qimmatli qog'ozlarni chiqaruvchi kompaniyalar yoki davlat organlari;
- **Investorlar** – jismoniy shaxslar, investitsiya fondlari, pensiya fondlari va banklar;
- **Vositalar** – brokerlik kompaniyalari, dilerlar, kliring markazlari;
- **Regulyatorlar** – xalqaro moliya markazlari, masalan, *SEC (AQSh)*, *FCA (Buyuk Britaniya)*, *ESMA (Yevropa Ittifoqi)*.

Operatsiyalar hajmining o'sishi investor ishonchining ortganini bildiradi. Bu esa moliyaviy barqarorlikni mustahkamlab, global kapital oqimlarini jonlantiradi. Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda (2023–2025-yillar) fond bozori tranzaksiyalari hajmi 25 foizdan ortiq oshgan.

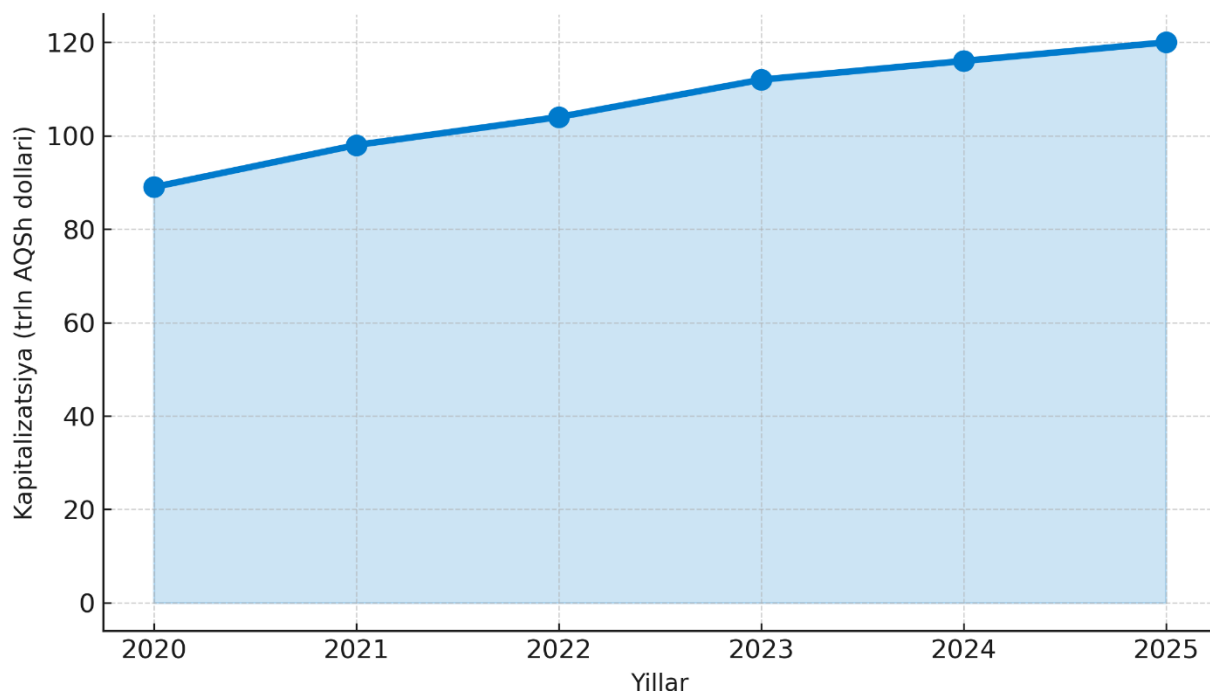
O'zbekistonning xalqaro fond bozoridagi ishtiroki va istiqbollari

O'zbekistonning xalqaro fond bozoriga chiqishi 2019-yilda "Eurobond" emissiyasi bilan boshlandi. 2025-yil holatiga ko'ra:

- "Eurobond" hajmi 3,5 milliard dollarga yetgan;
- Toshkent fond birjasida 200 dan ortiq emitent ro'yxatdan o'tgan;
- Kapital bozorida xorijiy investorlar ulushi 15 foizga ko'tarilgan;
- Elektron savdo tizimlari to'liq joriy etilgan.

Quyidagi diagramma xalqaro fond bozori kapitalizatsiyasining 2020–2025-yillardagi o'sishini aks ettiradi:

1-chizma. Xalqaro fond bozori kapitalizatsiyasi (2020–2025, trln AQSh dollari)

Grafikdan ko'rinib turibdiki, 2020-yildan 2025-yilgacha xalqaro fond bozori kapitalizatsiyasi 35 foizga oshgan. Bu davrda raqamli texnologiyalar, ESG (environmental, social, governance) investitsiyalar va yangi IPOlar asosiy drayverlar sifatida maydonga chiqdi. O'zbekiston misolida ham 2024-yildan boshlab davlat va xususiy sektorga tegishli aksiyalar savdosi hajmi 60 foizga oshgan. Bu mamlakatning moliyaviy integratsiyasini chuqurlashtirayotganini bildiradi.

Xulosa

Xalqaro fond bozori investorlar uchun ko'plab imkoniyatlarni taqdim etadi, lekin bu jarayonda xavflar ham mavjud. Tezida ko'rsatib o'tilganidek, investorlar uchun diversifikatsiya va o'sish imkoniyatlari taqdim qilinadi, biroq valyuta, siyosiy va iqtisodiy xavflar ham ko'rib chiqilishi lozim. Shuningdek, muammolarni hal etish va bozorni yanada rivojlantirish uchun regulatsiyalarning yaxshilanishi zarur.

Xalqaro fond bozorlari bugungi kunda global moliyaviy tizimning yuragi sifatida faoliyat yuritmoqda. Bozor operatsiyalari kapital oqimlarini erkinlashtiradi, investitsiyalarni ko'paytiradi va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekistonning xalqaro fond bozoriga chiqishi milliy iqtisodiyot uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, risklarni boshqarish, investitsion muhitni yaxshilash va moliyaviy savodxonlikni oshirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida quyidagi chora-tadbirlar muhim:

- xalqaro reyting agentliklari bilan hamkorlikni kengaytirish;
- korporativ boshqaruv va shaffoflik standartlarini kuchaytirish;

- raqamli fond bozorini rivojlantirish;
- xalqaro investorlar ishtirokini oshirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

World Bank. (2025). *Global Capital Markets Outlook 2025*. Washington, D.C.

IMF. (2024). *Financial Stability and Global Capital Flows*. New York.

World Federation of Exchanges. (2025). *Annual Statistics Report*. Geneva.

OECD. (2023). *Cross-Border Investment and Stock Market Development*. Paris.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). *Moliyaviy bozorlarning integratsiyasi bo'yicha tahliliy sharh*. Toshkent.

BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD). (2024). *Jahon investitsiya hisobot 2024*. Nyu-York – Jeneva.

Osiyo taraqqiyot banki. (2025). *Markaziy Osiyoda kapital bozorlari islohotlari*. Manila.

Deloitte. (2025). *Global Investment Trends 2025*. London.

Nasdaq Data Insights. (2025). *International Market Activity Report*. New York.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *O'zbekiston kapital bozori rivojlanish strategiyasi*. Toshkent.

